

67-72-72/1
16-06-17р.

ВІДГУК

офіційного опонента **БІДЮК НАТАЛІ МИХАЙЛІВНИ** на дисертацію **ЯРЕМКО ГАЛИНИ ВОЛОДИМИРІВНИ «Професійний розвиток учителів загальноосвітніх шкіл Австралії»**, подану до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Функціонування педагогів на сучасному етапі розвитку освіти відбувається в умовах загострення конкуренції, активізації міжнародної діяльності, зростання потреб та вимог суспільства до професійної компетентності вчителів. Це зумовлює необхідність пошуку, впровадження та застосування дієвих, ринково адекватних та ефективних підходів, методів, прийомів і технологій розвитку освіти в цілому, та професійного розвитку вчителів зокрема. У такій ситуації особливе зацікавлення викликає позитивний зарубіжний досвід, використання якого дозволяє аналізувати вітчизняні здобутки педагогічної освіти та з його урахуванням удосконалювати неперервну педагогічну підготовку педагогів в Україні, підвищувати ефективність програм професійного розвитку, удосконалювати характеристики професійно значущих якостей вчителя в контексті сучасних аксіологічних тенденцій. Велика Британія, Канада, США, Австралія володіють вагомими педагогічними досягненнями та розвиненими системами неперервної педагогічної освіти вчителів загальноосвітніх шкіл, теорія і практика яких ґрунтуються на комплексному поєднанні національних традицій і тенденцій міжнародного освітнього простору. У цьому контексті дослідження Яремко Г.В. проблеми професійного розвитку вчителів загальноосвітніх шкіл Австралії слід визнати як *актуальне* та своєчасне, що суттєво збагачує наукові пошуки та погляди з педагогічної компаративістики. Австралійські університети надають транснаціональну освіту, входять у рейтинги найкращих університетів світу, результати навчальних досягнень австралійських школярів належать до п'ятірки найкращих серед 30-ти країн, що входять до ОЕСР. Показник грамотності дорослих у країні становить 99 %. В Австралії на межі ХХ–ХХІ ст. відбувається модернізація програм підготовки вчителів. На національному рівні створюють системи стандартів професійного викладання, що доповнюють стандартами місцевих рад, та формують нормативно-правову базу професійного розвитку вчителів загальноосвітніх шкіл країни. Посилюється співпраця університетів та загальноосвітніх шкіл задля отримання якісного професійного досвіду та інтенсифікації досліджень у галузі професійного розвитку педагогів.

Дослідження виконано відповідно до теми кафедри іноземних мов Національного університету «Львівська політехніка» «Теорія і практика розвитку освітніх систем та професійної підготовки фахівців в умовах трансформаційних суспільних процесів» № 0115U000456. Тема затверджена вченою радою Інституту гуманітарних і соціальних наук Національного університету «Львівська політехніка» (протокол № 7 від 29.02.2012) та узгоджена в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології НАПН України (протокол № 4 від 24.04.2012).

Аналіз змісту дисертації та автореферату свідчить про належний науковий рівень виконаного дослідження. Серед його переваг варто відзначити те, що на основі використання широкої науково-педагогічної бази досліджуваної країни висвітлено нормативно-правові, організаційно-педагогічні професійного розвитку вчителів загальноосвітніх шкіл Австралії. Охарактеризовано практичну реалізацію професійного розвитку педагогів на основі аналізу стандартів професійного розвитку вчителів, а також окреслено можливості використання продуктивних ідей австралійського досвіду у педагогічному просторі України.

Найбільш суттєвими науковими результатами дисертаційного дослідження, що мають важливе значення для розвитку загальної педагогіки, історії педагогіки, педагогічної компаративістики, є такі: *вперше* визначено особливості професійного розвитку вчителів загальноосвітніх шкіл Австралії (наявність національних стандартів професійного розвитку та їхня відповідність міжнародним освітнім тенденціям; комплексне поєднання потенціалу формального та неформального навчання; використання традиційних та інноваційних форм і методів професійного розвитку вчителів); *проаналізовано* нормативно-правову базу та *відстежено* генезис стандартів професійного розвитку вчителів загальноосвітніх шкіл Австралії, виокремлено його періоди (I період (кінець XX століття) – досліджень зарубіжного досвіду; II період (2000–2010 рр.) – децентралізації процесу стандартизації; III період (2010 р. – сьогодні) – уніфікації стандартів професійного розвитку); *охарактеризовано* структуру сучасної неперервної педагогічної освіти: початкова педагогічна освіта (відбір абітурієнтів на освітньо-професійну програму підготовки педагога, освітньо-професійні програми підготовки бакалавра, магістра/ спеціаліста, доктора) та післядипломна педагогічна освіта (освітньо-професійні програми підготовки бакалавра, магістра/ спеціаліста, доктора; професійний розвиток), яку забезпечують відповідні органи, установи, організації (Міністерства освіти штатів та територій Австралії; університети, коледжі, інститути та інститути післядипломної освіти; Ради із реєстрації вчителів штатів та територій Австралії; професійні організації, асоціації та спілки вчителів, шкільних лідерів, директорів шкіл та незалежні провайдери; державні, приватні та католицькі школи); *обґрунтовано* науково-методичні рекомендації щодо використання прогресивних ідей та досвіду професійного розвитку вчителів Австралії в українській педагогічній реальності; *уточнено* зміст понять «професійний розвиток учителів», «професійне зростання», «особистісно-професійний розвиток»; *подальшого розвитку* набула характеристика професійних знань, умінь і навичок, цінностей та ставлення сучасного вчителя загальноосвітньої школи. У науковий обіг введено нові факти, теоретичні ідеї та підходи до професійного розвитку вчителів загальноосвітніх шкіл, обґрунтовані теоретиками і практиками Австралії.

Основні наукові результати, теоретичні напрацювання та методичні положення, висновки і науково-методичні рекомендації, викладені у дисертаційній роботі Яремко Г.В. є науково обґрунтованими, що забезпечено комплексністю використання теоретико-методичних прийомів, глибоким вивченням та аналізом вітчизняних й іноземних наукових джерел (31)?

найменувань, з них 222 –іноземними мовами), коректним застосуванням методів наукового аналізу, логічністю узагальнень.

Результати дослідження можуть бути використані у викладанні дисциплін «Порівняльна педагогіка», «Порівняльна педагогіка вищої школи», «Актуальні проблеми інноваційного розвитку вищої освіти» для поглиблення знань у галузі професійного розвитку педагогів; для проведення науково-педагогічних досліджень, а також для проектування подальшого розвитку неперервної педагогічної освіти в Україні. Результати дослідження Яремко Г.В. можуть бути впроваджені у роботу педагогічних факультетів вищих навчальних закладів системи професійної освіти України, закладів системи післядипломної освіти, шкільних педагогічних колективів, управлінців та науковців у галузі освіти для поглиблення знань із питань сучасного розвитку педагогічної професії та професійного розвитку вчителів загальноосвітніх шкіл у зарубіжному досвіді.

Для розв'язання окреслених завдань дисертантка широко використала комплекс взаємопов'язаних методів дослідження. Дисертаційна робота Яремко Г. В. характеризується єдністю, цілісністю, логічним викладом її змісту. Висновки дослідження синхронізують кожному із завдань і забезпечуються відповідними структурними матеріалами.

У *першому розділі* «Професійний розвиток учителів загальноосвітніх як науково-педагогічна проблема» висвітлено основні поняття та категорії досліджуваної проблеми та історіографію проблеми дослідження. Подано авторське визначення професійного розвитку вчителів загальноосвітніх шкіл як неперервного процесу поглиблення знань, удосконалення умінь і навичок, формування цінностей та ставлення, що розпочинається на етапі початкової підготовки вчителя і триває впродовж усієї фахової діяльності педагога. Його метою є удосконалення процесу навчання та викладання, покращення діяльності школи і професійної спільноти загалом. Проаналізовано функції професійного розвитку (розширення, відновлення, зростання), а також стимули до професійного розвитку (особистий, системний). Досліджено найпоширеніші класифікації етапів професійного розвитку вчителів (Ш. Гранді, Дж. Робінсон, Р. Макліна, П. Мак-Кензі, М. Хубермана), а також інші чинники, які впливають на професійне зростання педагогів (біографія, попередній досвід тощо).

У *другому розділі* «Професійний розвиток учителів загальноосвітніх шкіл Австралії у нормативно-правовому дискурсі» розглянуто професійний розвиток учителів загальноосвітніх шкіл Австралії крізь призму нормативно-правової документації та еволюцію стандартів професійного розвитку вчителів (виокремлено три періоди розвитку стандартів професійного розвитку). Досліджено еволюцію стандартів професійного розвитку вчителів загальноосвітніх шкіл Австралії, що бере початок від проведення досліджень у галузі стандартизації, децентралізації та уніфікації. Проаналізовано зміст професійних стандартів учителів штату Новий Південний Уельс, що покладені в основу національних стандартів. Окреслено також професійні стандарти вчителів інших штатів та територій Австралії, описано особливості переходу до національних стандартів професійного розвитку. Зазначено, що стандарти вчителя-початківця та досвідченого вчителя є підставою для обов'язкової

сертифікації, а висококваліфікованого вчителя і лідера – для добровільної сертифікації. Дисертанткою з'ясовано, що стандарти професійного розвитку вчителів загальноосвітніх шкіл Австралії забезпечують неперервне зростання педагога, визначають зміст професійного розвитку, а також слугують основою для планування, оцінювання професійного розвитку вчителів, акредитації програм початкової педагогічної освіти.

У *третьому розділі* «Реалізація професійного розвитку вчителів загальноосвітніх шкіл у системі неперервної педагогічної освіти Австралії» охарактеризовано сучасну систему неперервної педагогічної освіти Австралії, що охоплює кілька рівнів, які є взаємопов'язаними та взаємодоповнюючими; виокремлено особливості професійного розвитку вчителів загальноосвітніх шкіл (ґрунтується на національних стандартах, використанні традиційних та інноваційних форм і методів у процесі формального та неформального навчання) та обґрунтовано науково-методичні рекомендації щодо використання прогресивних ідей та досвіду професійного розвитку вчителів Австралії в українській педагогічній реальності. Дисертанткою представлено профіль сучасного вчителя загальноосвітньої школи як рефлексивного практика, який володіє необхідними знаннями, уміннями, навичками та ставленням для роботи з учнями, регулярно розмірковує над своєю практикою та вдосконалює її, активно залучається до професійного розвитку.

Серед рекомендацій заслуговують на увагу пропозиції щодо: осучаснення програм проходження педагогічної практики; запровадження широкомасштабних консультацій з метою визначення думки експертів у галузі освіти, науковців, педагогів, батьків та усіх небайдужих громадян та на їхній основі формування національних завдань для школи і засобів їхнього досягнення у XXI ст.; запровадження обов'язкового ліцензування чи ресстрації вчителів, сертифікації за бажанням учителя; впровадження інноваційних методів та форм професійного розвитку педагогів відповідно до їхніх потреб і потреб шкіл; зміщення акцентів на школу як місце реалізації професійного розвитку; використання потенціалу лідерства, формального та неформального, як чинника розвитку школи і професійного розвитку педагогів; реформування *початкової освіти вчителів*: запровадження сучасних програм початкової педагогічної освіти, які охоплюватимуть такі інноваційні компоненти, як широке використання інформаційно-комунікаційних технологій в освіті, ведення портфоліо студентами – майбутніми вчителями, рефлексивна практика, отримання професійного досвіду під керівництвом ментора; запровадження програми введення в професію для вчителів-початківців; забезпечення фінансового, часового, нормативно-правового аспектів професійного розвитку досвідченим учителям: надання відповідних можливостей для професійного розвитку: участь у програмах професійного розвитку з метою оновлення знань, виконання нових ролей у школі (шкільний лідер, ментор, коучер, наставник, керівник команди професійного навчання та ін.).

Наукові положення, ґрунтовні висновки та рекомендації повністю висвітлені у 15-ти працях, з них: 1 монографія, 5 статей – у наукових фахових виданнях України, 1 стаття – у науковому періодичному виданні іншої держави, 1 стаття – у

виданні, що включене до наукометричних баз даних, 7 тез доповідей – у збірниках матеріалів конференцій. Зміст автореферату адекватно відображає основні положення дисертації. Загальний обсяг основного тексту дисертації (197 с.) відповідає вимогам до написання кандидатських дисертацій.

Позитивно оцінюючи наукове та практичне значення результатів дисертаційного дослідження, вважаємо за доцільне висловити окремі зауваження та пропозиції:

1. У висновках до першого розділу, а відтак у загальних висновках (висновок 1) дисертантка стверджує, що в основу професійного розвитку педагогів покладено різноманітні наукові підходи (системний, структурно-функціональний, андрагогічний, компетентнісний, особистісний, змістовий, діяльнісний, конструктивістський, гуманістичний, акмеологічний, аксіологічний, інструментальний, інтеркультурний). На наш погляд, аналіз вказаних підходів потребує більшої наукової аргументації у першому розділі, що значно підсилює теоретичні та методологічні засади проблеми дослідження.

2. У дисертації подано характеристику різноманітних форм та методів професійного розвитку вчителів в Австралії. Найбільшу увагу дисертантка приділяє початковому етапу підготовки вчителя до педагогічної діяльності. Відтак корисно було б ознайомитися з глибшим аналізом педагогічного наставництва як ключової стратегії підтримки молодих вчителів за кордоном, зокрема з тривалості наставництва, джерел і обсягів фінансування, забезпечення пільгових умов роботи для молодих учителів і наставників, оцінювання результатів, неформальних мотиваційних заходів, алгоритму реалізації програм наставництва тощо.

3. Як підсумок одержаних результатів наукового пошуку доцільно було б передбачити розроблення моделі (схеми, структури) професійного розвитку вчителів в Австралії, в якій відобразити обґрунтовані методологічні, нормативно-правові, організаційно-педагогічні засади, що розкривало б розуміння системності цього феномену у досліджуваній країні.

4. Схвально оцінюючи обґрунтовані дисертанткою науково-методичні рекомендації, наголосимо, що окремі положення мають узагальнений та дискусійний характер, наприклад розроблення та оновлення освітньої політики, визначення профілю сучасного вчителя, не знайшла місце рекомендація щодо створення стандарту професійного розвитку педагога. Бажано було б структурувати рекомендації за рівнями, наприклад: стратегічний, структурний, інституційний, організаційний, змістовий, процесуальний, індивідуальний тощо.

5. У тексті зустрічається некоректне використання загальноновизнаних понять через намагання автора калькувати іншомовні терміни, які не зовсім правомірно відображають українські педагогічні реалії. Зокрема, на с. 90-92 виокремлюючи 4 етапи в кар'єрі вчителя, не зовсім коректними є їх назви, наприклад, 1-й етап - вчитель-початківець, 2-й – професійна компетентність (хіба компетентність може бути етапом?), аналогічно 3-й (професійні досягнення) і 4-й (професійне лідерство). Водночас нижче на с. 97 професійні досягнення та професійне лідерство дисертантка називає стандартами (можливо це компоненти або критерії?). На с. 114-115 ці етапи цілком логічно названі як учитель-початківець, досвідчений учитель, висококваліфікований та лідер. На с.116

професійна компетентність потрактована дисертанткою вже як рівень акредитації, а професійні досягнення як стандарти тощо. Для усунення плутанини, на наш погляд, слід було б представити ці стандарти у Додатках. У тексті роботи дисертантці варто чітко розмежувати форми і методи професійного розвитку відповідно до австралійських та українських підходів розуміння їх сутності. Наприклад, «спостереження», «менторство», «коучинг» автор в одному контексті розуміє як метод, в іншому як модель, спосіб навчання тощо. Аналогічно «школи професійного розвитку» (с.175) та «школи-маяки» (вид, форма, метод?)

б. Оскільки в дослідженнях з педагогічної компаративістики беззаперечною теоретичну і практичну цінність мають додатки, які інформаційно якісно збагачують наукові розвідки, забезпечують вірогідність та достовірність одержаних результатів, роблять їх більш переконливими і обґрунтованими, вважаємо, що робота значно виграла б, якби дисертантка суттєво урізноманітнила зміст додатків, підсилити їх оригінальними матеріалами, зокрема стандартами, освітніми програмами та сучасними програмами професійного розвитку, які засвідчують неперервність професійного розвитку вчителів; розробленим профілем сучасного вчителя; прикладами портфоліо, окремими хронологічними таблицями тощо. Окремі додатки (Додаток Г) потребують технічного удосконалення у вигляді таблиці.

Сформульовані вище зауваження та побажання не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційного дослідження. Є підстави стверджувати про наукову зрілість дисертантки, демонстрацію високого рівня структурованості наукового мислення, здатність до системного вивчення різних аспектів досліджуваних явищ і процесів, уміння окреслювати перспективи подальших пошуків.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

Отже, роботу Яремко Галини Володимирівни можна охарактеризувати як самостійне теоретично і методично обґрунтоване, завершене дослідження актуальної проблеми, яке за змістом, завершеністю, достовірністю отриманих результатів та новизною відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 (з урахуванням змін від 19.08.2015 № 656), а розроблені в ньому теоретичні положення і отримані результати можна кваліфікувати як вагомий внесок у розвиток загальної педагогіки та історії педагогіки, педагогічної компаративістики. Яремко Г. В. заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент: доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри практики іноземної мови
та методики викладання Хмельницького національного університету Н. М. Бідок

Підпис Бідок Н. М. засвідчую:
Перший проректор, проректор з науково-педагогічної
та наукової роботи Хмельницького національного університету М. П. Войнаренко